

KOBANI'DEN KİTLESEL ZORUNLU GÖÇ VE TÜRKİYE'NİN GÜVENLİ BÖLGE TALEBİ

Türkiye, Birinci Körfez Savaşı'nın sonunda Saddam rejiminin saldırılarından kaçarak Türkiye sınırına gelen Iraklı Kürt mülteciler için ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyon tarafından Irak topraklarında 36. paralelin kuzeyinde oluşturulan uçuşa yasak bölge formülünü önermektedir.

Suna Gülfer IHLAMUR ÖNER

Irak Şam İslam Devleti'nin (İŞİD) Irak ve Suriye'deki ilerleyişi, Suriye'de dört yıla yakın süredir devam eden krizin yeni bir bileşeni haline gelmiştir. İŞİD'in saldırıları Suriye ve Irak içerisinde halkı yerinden etmekte ve yeni mülteci hareketlerini tetiklemektedir. Ocak 2014'te Türkiye sınırı yakınlarındaki Telabyad ve Cerablus'u ele geçiren İŞİD güçleri Kobani'ye yönelmiştir. İŞİD'in Kuzey Suriye'de ilerleyişi ve Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) askeri kanadı olan Halk Savunma Birlikleri (YPG) ile arasında giderek şiddetlenen çatışmalar neticesinde Kobani'den

Türkiye'ye kitlesel zorunlu göç başlamıştır. Türkiye açısından Suriye mülteci krizinin yeni bir safhasını teşkil eden ve kısa sürede gelişen bu yoğun mülteci hareketi, Türkiye'nin Suriye sınırları içerisinde güvenli bölge oluşturulması yönündeki taleplerini tekrar gündeme getirmesine yol açmıştır. Ancak güvenli bölge ya da bölgelerin oluşturulması konusunda yeterli uluslararası desteğin olmaması, Türkiye'nin bu önerisinin uygulamaya konmasını ve dolayısıyla mülteci krizine çözüm sağlanmasını pek mümkün kılmamaktadır. Krizin insani ve kalıcı çözümü Türkiye'nin

hem Suriyeli mültecilere yönelik politikasında hem de genel mülteci rejiminde kapsamlı bir dönüşümle mümkündür.

Kitlese Zorunlu Göç Öncesi Kobani'de Durum

Suriye krizinin dördüncü yılında Suriye içerisinde yerinden edilmiş kişilerin sayısı, BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi'nin Haziran 2014 tarihli verilerine göre 6.5 milyon civarındadır. Ancak güncel rakamın bunun üzerinde olabileceği ifade edilmektedir.

Suriye'nin kuzeyindeki Rojava bölgesindeki Kobani de bu durumdan doğrudan etkilenmiştir. Kobani'nin Suriye krizi öncesinde 200,000 civarında olan nüfusu, yerinden edilmeler ve göçlerle, özellikle Halep, Şam ve Humus'un Kürt mahallelerinden gelenlerle, 800,000'i aşmıştır.

Kobani, Ocak 2014'ten itibaren IŞİD'in ilerleyişinin etkilerini daha yakından hissetmeye başlamıştır. Mart 2014 tarihinde özel izinle Ankara'ya gelen PYD heyeti IŞİD'in ilerleyişi sonucu Kobani'ye sığınan

Türkmen ve Araplarla birlikte erzak sıkıntısının arttığını bildirmiştir. Heyet, PYD'nin Ocak 2014 tarihinde üç kantonda (Afrin, Kobani ve Cezire) özerklik ilan etmesi sonrasında Türkiye'nin kapatmış olduğu ve sadece insani yardım geçişi için kullanılan Mürşitpınar sınır kapısının açılması ve ticaret ilişkilerinin canlandırılması taleplerini iletmiştir. Bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı sınırın her hafta iki gün insani yardım amaçlı açılmasına karar verildiğini açıklamıştır. 2014'ün yaz aylarında IŞİD ve YPG arasındaki çatışmaların şiddetlenmesiyle Türkiye'nin sınıra yakın farklı illerinde protestolar düzenlenmiş ve Kobani'nin IŞİD'e karşı savunmasına destek vermek üzere Türkiye'den Suriye'ye geçişler başlamıştır. IŞİD'in kuşattığı Kobani'nin nüfusu ise 200,000'e düşmüştür. Kobani'deki gelişmelerin etkisi, kitlesel göç öncesinde Türkiye'de doğrudan hissedilmeye başlamıştır.

Kitlesel Göç Karşısında Türkiye'nin Tutumu

19 Eylül tarihinde Suruç yakınlarındaki sınır hattında IŞİD'in saldırılarından kaçan 3,000 Kobanili gelmiştir. Çok hızlı gelişen bu kitlesel göç karşısında Türkiye'nin ilk tepkisi, sınırları kapamak olmuş ve güvenlik güçleri, Türkiye'ye geçiş yapılmasına izin vermemiştir. Türk yetkililer sınırda bekletilenlere su ve yiyecek dağıtımını yaparken Kobani'ye dönme çağrısında bulunmuş ve AFAD aracılığıyla kendilerine insani yardım ulaştırılacağını bildirmiştir. Geçiş izninin verilmemesi üzerine sınır hattında bekleyen Türk vatandaşlarının protesto ve tepkileri ve güvenlik güçleriyle halk arasında artan gerilim sonrasında Başbakan Davutoğlu'nun talimatıyla Mürşitpınar ve Akçakale arasındaki bölgede sekiz ayrı noktadan sığınmacıların kontrollü bir şekilde Türkiye'ye girişine izin verilmiştir.

Sınırın açılmasıyla birlikte 19 Eylül gecesi 72,000 kişi Türkiye'ye giriş yapmıştır. 22 Eylül'de Kobani'den geçiş yapanların sayısı 135,000'i aşmış, 22 Ekim 2014 itibarıyla ise Kobani'den gelenlerin sayısının 198,000'e ulaştığıdır. Kitlesel göçten en çok Şanlıurfa, özellikle de Kobani'ye 10-15 km mesafede bulunan Suruç etkilenmiştir. Kobani'den kitlesel göç öncesi 70,000 civarında olan Suruç'un nüfusu iki katına çıkmıştır. Sığınmacıların bir kısmı, Suruç ve civar köylerdeki akrabalarının yanına yerleşmiş, geri kalanlar camilere, okul bahçelerine, metruk binalara sığınmış ya da park ve sokaklarda sabahlamak zorunda kalmıştır.

Şu ana dek güvenli bölge ya da bölgelerin oluşturulması önerisi NATO ya da uluslararası koalisyon güçlerinden yeterli destek bulmamıştır. Uçuşa yasak bölgenin oluşturulabilmesi, uluslararası koalisyon güçlerince Suriye'ye kara birliklerinin gönderilmesi ile mümkündür, ancak hem ABD hem de Avrupa IŞİD'le mücadele için Suriye'ye askeri birlik göndermeyeceklerini açıklamıştır.

Kobani'den geçiş yapanların kayıt işlemlerinin yapılması amacıyla Suruç'un Yumurtalık mevkiinde AFAD koordinasyonunda Mobil Geçiş Merkezi kurulmuştur. AFAD iki geçici toplanma merkezinde ise yardımların koordinasyonunu yürütmektedir. AFAD Süleyman Şah Dostluk Parkı'nda 3,000 kişi kapasiteli geçici bir barınma merkezi oluşturmuştur ve her gün 50,000 kişiye üç öğün yemek sunmaktadır. Ayrıca Kobani'den gelen 40,000 çocuğa polyo, çocuk felci ve kızamık aşısı yapılmış, Kobani'den getirilen 650 yaralı Suruç Devlet Hastanesi'nde tedavi altına alınmıştır. Bunun yanı sıra, Türkiye 19 Eylül tarihinden itibaren Kobani'ye AFAD koordinasyonunda 46 araçlık insani yardım malzemesi göndermiştir. AFAD'ın yanı sıra BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), bölgedeki yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve yerel halk da çalışmalara ve yardım faaliyetlerine önemli katkılar sunmaktadır.

Türkiye, Kobani'den gelen sığınmacıların Türkiye'de geçici bir süre kalacağını öngörmektedir. Türkiye'deki birçok Kobanili, Kobani'deki çatışmaları yakından takip etmekte ve çatışmalar sona erdiğinde evlerine döneceklerini ifade etmektedir. Bazı sığınmacılar, ailelerini Türkiye'de bırakarak IŞİD'e karşı savaşmak üzere Suriye'ye geçmiştir. Bunun dışında Kuzey Irak Yönetimi'nin İbrahim Halil sınır kapısını açmasıyla Türkiye'deki 6,000 kadar Kobanili sığınmacı, Türkiye'de barınma ve yaşam koşullarının zor olması gerekçesiyle Kuzey Irak'a geçiş yapmıştır. Sığınmacıların büyük çoğunluğu, Kobani'ye geri dönmeyi

istiyor olsa da geri dönüşlerini sadece Kobani'deki gelişmelerin seyri belirlemeyecektir. IŞİD Kobani'den çekilse bile Suriye ve Irak içerisinde ilerleyişinin ya da Suriye içerisindeki çatışmaların geri dönüşleri geciktirmesi ya da Türkiye'ye yönelecek yeni kitlesel göçlere yol açması muhtemeldir. Başbakan Davutoğlu Halep'in düşmesi durumunda Türkiye'nin yeni bir kitlesel göç hareketiyle karşı karşıya kalmasından endişe ettiklerini açıklamıştır. Yeni bir kitlesel göç beklentisi, Türkiye'nin mülteci krizinin ortaya çıktığı dönemden itibaren güvenli bölge oluşturma arayışlarını yeniden gündeme getirirken açık kapı politikasının sürdürülebilirliğini de sorgulamaya açmıştır.

Güvenli Bölge Çözüm Olabilir mi?

Türkiye, Suriye toprakları içerisinde askeri koruma altına alınmış insani bir güvenlik bölgesi oluşturmamasını talep etmektedir. Başbakan Davutoğlu, Türkiye'de bulunan Suriyelilerin sadece 200,000 yakınının IŞİD'den kaçarak geldiklerini, resmi rakamlara göre sayıları 1,600,000'e ulaşan Suriye vatandaşının ise Esad rejiminden kaçarak ülkemize sığındığını, dolayısıyla IŞİD tasfiye edilse bile Esad rejimi iktidarda olduğu sürece mülteci krizinin sona ermeyeceğini ifade etmektedir. Başbakan, kurulacak olan güvenli bölgenin Halep'in kuzeyi, İdlib, Lazkiye'nin kuzeyi, Haseke'nin belli bölgeleri, Cerablus ve Kobani'yi kapsamaması gerektiğini belirtmektedir. BM Güvenlik Konseyi, Rusya ve Çin'in vetoları nedeniyle bu konuda bir karar alamamaktadır. Bu nedenle Türkiye, Birinci Körfez Savaşı'nın sonunda Saddam rejiminin saldırılarından kaçarak Türkiye sınırına gelen Iraklı Kürt mülteciler için ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyon tarafından Irak topraklarında 36. paralelin kuzeyinde oluşturulan uçuşa yasak bölge formülünü önermektedir.

Ancak Türkiye'nin güvenli bölge önerisinin önünde bazı engeller bulunmaktadır. Türkiye'nin güvenli bölge kurulmasını istediği alan, Kobani de dâhil Kürtlerin nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu Rojava'yı kapsamaktadır ve burada kurulacak bir güvenli bölge, bölgedeki nüfus dengelerini etkileyecektir. PYD Eşbaşkanı Salih Müslim, Türkiye'nin BM kararı olmaksızın güvenli bölgeler oluşturma girişimini işgal sayacaklarını açıklamıştır. Ayrıca Esad yönetimi de tampon ya da güvenli bölge oluşturma girişimini kendi egemenlik hakkının ihlali olarak gördüğünü beyan etmiştir. Şu ana dek güvenli bölge ya da

bölgelerin oluşturulması önerisi NATO ya da uluslararası koalisyon güçlerinden yeterli destek bulmamıştır. Uçuşa yasak bölgenin oluşturulabilmesi, uluslararası koalisyon güçlerince Suriye'ye kara birliklerinin gönderilmesi ile mümkündür, ancak hem ABD hem de Avrupa IŞİD'le mücadele için Suriye'ye askeri birlik göndermeyeceklerini açıklamıştır. Ayrıca, uluslararası kamuoyunun Suriye mülteci krizine yönelik ilgisi ve yardımları BMMYK'nın çağrularına rağmen sınırlı kalmıştır. Avrupa ülkeleri, Suriyeli mültecilerin sadece %4'ünü kabul etmişken, ABD 4,000 Suriyeli mültecinin başvurusunu değerlendirme sürecindedir. Türkiye'nin Avrupa ülkelerinin tamamının 3.5 yılda kabul ettiği sayıda mülteciyi 3 gün gibi bir sürede kabul etmek durumuyla karşı karşıya kalması dahi güvenli bölge önerisine uluslararası desteği artırmamıştır. Uluslararası destek olmaksızın Türkiye'nin tek başına böyle bir girişimde bulunması durumunda Türkiye'de iç barış ve çözüm süreci olumsuz etkilenebilir. 6-8 Ekim olayları bu etkilerin ne derece ciddi olabileceğini göstermiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan Fransa gezisi dönüşünde yaptığı açıklamada Suriye'de 36. paralelin kuzeyinde ilan edilecek güvenli bölgede inşa edilecek yerleşim birimlerine Türkiye topraklarında yaşayan 1.6 milyon Suriyeli'nin yerleştirilebileceğini ifade etmiştir. Bu açıklama güvenli bölge önerisinin sadece Türkiye sınırlarına gelmesi muhtemel mültecileri değil, Türkiye'deki tüm Suriyelileri kapsayabileceğini göstermektedir. Bu durum Türkiye'nin Suriye vatandaşlarının üç yılı aşkın süredir Türkiye'deki varlığını hâlâ geçici olarak görmeye devam ettiğini göstermektedir. Türkiye'nin güvenli bölgeler oluşturulması yönündeki çabaları Suriyeli mültecilerin uyumu konusunda kapsamlı bir strateji belirlemesi ve etkin bir şekilde uygulamaya koymasının yerine geçmemeli, Suriyeli mültecilerin Türkiye'de karşılaştıkları sorunların çözümünün ve yeni bir yaşam kurmalarının ertelenmesine yol açmamalıdır. Bu uyum stratejisi sadece Suriyeli mültecilerle sınırlı kalmamalı, başta Irak olmak üzere İran, Afganistan, Somali gibi ülkelere gelen ve 'coğrafi kısıtlama' nedeniyle statüsü belirsiz bir şekilde uzun yıllar Türkiye'de kalmak durumunda kalan on binlerce mülteci/sığınmacı/düzensiz göçmeni de kapsamalıdır. Uyumu merkezine alan yeni bir iltica rejiminin inşası kalıcı ve etkili çözüm yönünde atılabilecek önemli bir adımdır. ○

Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi